

EEN ONTPLOFBAAR OORLOGSREST GEVONDEN. WAT DAN?

Woensdag 23 november 2022 wordt bij werkzaamheden in het centrum van Huissen een **bom uit de Tweede Wereldoorlog** gevonden. Het vinden van Ontplofbare Oorlogsresten is in de gemeente Lingewaard niet bijzonder. De grootte (een 500-ponder) en de ligging van de bom maken de vondst echter ook voor de burgemeester en ambtenaren van Lingewaard bijzonder.

Tekst | Siegbert Beukens, communicatieadviseur VEO

Foto | Vereniging Explosieven Opsporing

Uit onderzoek van Kenniscentrum OO (februari 2023) blijkt dat de gemeente Lingewaard een van de 203 gemeenten in Nederland is die de achterliggende 20 jaar te maken had met het opsporen of ruimen van Ontplofbare Oorlogsresten (OO).

In het gemeentehuis van Lingewaard wordt een gesprek georganiseerd om inzicht te krijgen in de gevolgen van het vinden van OO. Tijdens het gesprek blikken burgemeester Nelly Kalfs, Loes Cornelissen en Michiel van Baardewijk (adviseurs openbare orde en veiligheid) terug op de gebeurtenissen eind 2022. Namens de branche van bedrijven die zich bezighouden met het opsporen, benaderen en veiligstellen van OO neemt Jan van Belzen als onafhankelijk voorzitter van de Vereniging voor Explosieven Opsporing (VEO) deel aan het gesprek.

Onderzoek

Ondanks dat 60 procent van de gemeenten te maken heeft met OO geeft slechts een kwart van deze gemeenten aan beleid te hebben ten aanzien van het opsporen en ruimen van OO. Dit geldt niet voor de gemeente Lingewaard. Omdat deze gemeente van september 1944 tot april 1945 vrijwel

continu in de frontlinie lag, wordt bij alle werkzaamheden in de gemeente Lingewaard onderzoek gedaan naar mogelijke OO. Zo ook bij de (voorbereiding van de) werkzaamheden op de Aloysiuslocatie in Huissen. Omdat daar een ondergrondse parkeergarage wordt gebouwd, wordt de grond tot een diepte van 6 meter laagje voor laagje weggehaald. Daarbij wordt onder andere de 500-ponder gevonden. Voorafgaand aan het veldwerk stelde ingenieursbureau IDDS met historisch onderzoek vast welke OO er eventueel nog zouden kunnen liggen. Door deze informatie naast de gegevens van de opgegraven 500-ponder te leggen, bleek dat de bom hoogstwaarschijnlijk op 2 oktober 1944 is afgeworpen door het 342ste RAF-squadron. Zij hadden als doel een stad in Duitsland te bombarderen. Per ongeluk vielen de bommen, waaronder de gevonden bom, in het centrum van Huissen.

Vondst van de bom

Wanneer burgemeester Kalfs op 23 november 2022 rond 17.00 uur de melding krijgt dat in het centrum van Huissen een vliegtuigbom gevonden is, heeft ze net te horen gekregen dat de koop van haar nieuwe woning rond is.

“Dat maakte het extra persoonlijk. Mijn nieuwe woning ligt namelijk op de locatie van de bom.” Uiteraard is er niet alleen de persoonlijke betrokkenheid. Vanuit haar functie denkt ze gelijk aan de veiligheid voor de buurt en over de vraag hoe de veiligheid gegarandeerd kan worden. “De ambtenaren bleven kalm. Ze zijn ervaren en hebben veel expertise. Ik kon op hen vertrouwen.” Direct na de vondst van de bom is het voor de betrokken ambtenaren hard werken. Er moet van alles in gang gezet worden; de draaiboeken komen tevoorschijn.

Na de vondst informeert IDDS de Explosieven Opsporingsdienst Defensie (EODD) en politie over de vondst. Waarop de politie de adviseur openbare orde en veiligheid inlicht die op haar beurt de burgemeester inlicht. De EODD inspecteert de bom en onderzoekt of er meerdere explosieven op het terrein aanwezig zijn. Gelukkig blijkt de bom goed te liggen waardoor hij niet direct ontmanteld en verwijderd hoeft te worden. Er is voldoende tijd om zorgvuldige afwegingen te maken en de bom op een later tijdstip te ontmantelen en tot ontploffing te brengen. Om de bom te beschermen wordt een terpconstructie gemaakt waardoor de bom

Nelly Kalfs, burgemeester van Lingewaard in gesprek met Jan van Belzen, onafhankelijk voorzitter VEO

'De ambtenaren hebben veel ervaring en expertise. Ik kon op hen **vertrouwen.**'

met een bunker van containers en big bags met zand wordt afgedekt. In overleg met de politie plaatst de gemeente een bouwplaatsbeschermingsysteem (BouWatch). Hierdoor kan men monitoren of er onbevoegde mensen op het afgezette terrein komen.

Informatievoorziening

De fractievoorzitters, en daarmee de rest van de gemeenteraad, worden door de burgemeester ingelicht. Bij de vondst van OO is goede en eerlijke communicatie volgens de betrokkenen essentieel. "Vertel wat je ziet en hoe de situatie er voorstaat." De omwonenden en inwoners van de gemeente worden dezelfde avond via lokale media en social media geïnformeerd over de vondst. De volgende ochtend wordt er een informatiebijeenkomst gehouden in een gebouw van de gemeente direct

naast de vindlocatie. "Door de bijeenkomst op korte afstand van de vindlocatie te houden, lieten we de inwoners zien dat het gebied veilig was." Donderdagmiddag ontvangen de omwonenden een brief waarin tekst en uitleg gegeven wordt over de gevonden bom. Lopende de periode communiceert de gemeente via een speciale webpagina, social media en andere media met de burgers, de ondernemersvereniging, parochie, VVE en de woningstichting. De omwonenden in de directe omgeving ontvangen meerdere keren een brief. De wijze van communiceren wordt erg gewaardeerd, zo blijkt uit een terugkoppeling van de inwoners. Op 14 december 2022 organiseert de gemeente in samenwerking met de EODD, politie en IDDS een avond waar omwonenden geïnformeerd worden over de dag van de ontmanteling en ontploffing van de bom. Tijdens deze avond geeft de EODD uitleg over hun ervaring met het werken met OO en

het ontmantelingsproces. De politie informeert de omwonenden over de noodverordening en de ontruiming van het gebied. Daarnaast geeft IDDS tekst en uitleg over de historie van de vliegtuigbom en de uitgevoerde opsporingswerkzaamheden. Tijdens de bijeenkomst wordt aan omwonenden gevraagd of zij problemen verwachten tijdens de ontruiming of dat zij zich zorgen maken over bijvoorbeeld hun buurman. "Het is mooi om te horen dat er inwoners zijn die zich zorgen maken over bijvoorbeeld een buurvrouw die niet zelfstandig haar huis uit kan. Deze kennis biedt de mogelijkheid tijdig te anticiperen en de boa's te vragen de betreffende vrouw te helpen met haar verplaatsing. Met de ontvangen signalen is in één situatie de wijk-GGZ ingezet. De VVE en de woningcorporatie hebben voor de ontruiming nog een ronde gemaakt langs hun inwoners om te vragen of zij problemen verwachten bij de ontruiming en of er nog andere vragen zijn."

'Communiceer wat je kunt zien en wees **transparant** over hoe het er voorstaat'

Scenario's

Niet alleen met de inwoners en de eigen ambtenaren moet veel afgestemd worden. Er zijn tal van externe partijen betrokken bij het proces. In overleg met de Veiligheidsregio is afgesproken een multiverantwoordelijke gesprekspartner namens alle partijen van de Veiligheidsregio deel te laten nemen aan het overleg. Hiermee wordt voorkomen dat het aantal gesprekspartners te groot wordt. Dit werkte heel goed.

De ambtenaren nemen de burgemeester in alle stappen mee. Alle informatie en keuzes worden op tijd aan haar voorgelegd en er wordt veel onderling afgestemd. "Als burgemeester moet je goede vragen stellen en betrokkenheid hebben. Vanuit die situatie kun je elkaar vertrouwen en afgaan op het advies. Doordat er veel veiligheidsmaatregelen konden worden genomen, hebben we het te ontruimen gebied, op advies van EODD en politie, kunnen verkleinen."

Voor de ontmanteling van de vliegtuigbom worden onder regie van de gemeente verschillende scenario's uitgewerkt. Zo zijn er verschillende manieren om de bom te ontmantelen, maar moet er rekening gehouden worden met het feit dat de ontmanteling verkeerd kan gaan. Omdat voor de ontruiming en ontmanteling een noodverordening wordt afgekondigd, is de eis dat de ontmanteling binnen de tijd die in de noodverordening is opgenomen, wordt uitgevoerd.

Ontmanteling en ontploffing

Mede op verzoek van ondernemers

is in overleg met de partners besloten de vliegtuigbom op maandag 19 december 2022 te laten ontmantelen. Doordat er voldoende voorbereidings-tijd is tussen de vondst van de bom en de dag van de ontruiming en ontmanteling kan er nog kritisch gekeken worden naar de straal van ontruiming. Door het nemen van extra veiligheidsmaatregelen kan deze straal verkleind worden. Daardoor hoeft het verzorgingstehuis in de omgeving niet ontruimd te worden.

Voor deze dag is een noodverordening afgekondigd waardoor inwoners van ongeveer 80 huizen van 8.00 tot 18.00 hun huis moeten verlaten. Zij krijgen het advies elders onderdak te vinden. Mensen die geen onderdak kunnen vinden, kunnen terecht in een zalen-centrum in de buurt. Mede door de sociale betrokkenheid maakt slechts een handjevol mensen hier gebruik van. Na controle door de politie blijkt het gehele ontruimingsgebied om 8.38 uur leeg te zijn. Dit is te danken aan de goede voorbereiding. Direct na het seintje van de politie kan de EODD met de ontmanteling beginnen. Een uur later is de bom door de EODD veilig-gesteld en om 9.51 uur is het gevaar geweken. Doordat het ontruimings-en ontmantelingsproces zo soepel verloopt, wordt de noodverordening om 10.07 uur ingetrokken en kunnen de bewoners terug naar hun woning. Na ontmanteling op locatie wordt de bom door de EODD onder politiebegeleiding verplaatst naar een springlocatie waar de bom om 11.42 uur tot ontploffing wordt gebracht. Als aandelen

aan deze dag ontving de gemeente een scherf van de vliegtuigbom uit handen van IDDS.

Kennisdeling

Een relatief grote groep gemeenten geeft in het onderzoek van Kenniscentrum OO aan over onvoldoende kennis te beschikken als het gaat om de opsporing en ruiming van OO. Gemeenten blijken echter wel behoefte te hebben aan informatie en aan uniform landelijk beleid. Wanneer gemeenten advies inwinnen, doen zij dit bij externe partijen of bij experts vanuit een andere gemeente. Burgemeester Kalfs biedt tijdens het gesprek burgemeesters en betrokken ambtenaren hun kennis en expertise aan. Kalfs kreeg voor een casus waarbij een vliegtuigwrak gevonden werd het aanbod van een collega burgemeester om een ambtenaar gedetacheerd te krijgen. Tijdens het gesprek geeft Kalfs aan in voorkomende gevallen kennis te willen delen met andere gemeenten. Jan van Belzen sluit zich hier graag bij aan. Hij geeft aan dat hij zijn kennis als oud-burgemeester en als vertegenwoordiger van de branche graag wil delen met burgemeesters van gemeenten waar OO gevonden worden.

Gemeenten die te maken krijgen met OO kunnen ook contact opnemen met het Kenniscentrum OO. Dit kenniscentrum is niet alleen een vraagbaak voor vragen rondom OO maar werkt momenteel aan een afwegingskader/wegwijzer met daarin stappen die gezet kunnen worden na de vondst van OO. ■

'Schroom niet om **contact** op te nemen met ervaringsdeskundigen'

Kenniscentrum Ontploffbare Oorlogsresten

Het Kenniscentrum Ontploffbare Oorlogsresten (Kenniscentrum OO) helpt gemeenten hun taken en rol op het vlak van ontploffbare oorlogsresten te vervullen.

Het Kenniscentrum OO heeft drie kerntaken:

1. een vraagbaak rondom het proces van opsporing
2. afwegingskader / wegwijzer op voor gemeenten
3. is verantwoordelijk voor de oprichting en uitvoering van een onderzoeksprogramma.

Kijk op www.kenniscentrum-oo.nl voor meer informatie.

Vereniging voor Explosieven Opsporing

De Vereniging voor Explosieven Opsporing is de belangenvereniging en netwerkorganisatie voor professionals op het gebied van Ontploffbare Oorlogsresten. De VEO vertegenwoordigt organisaties die in het OO-werkveld werkzaam. De VEO is hun spreekbuis richting overheden en stakeholders op het gebied van advisering en het opsporen, benaderen en veiligstellen van ontploffbare oorlogsresten.

Kijk op www.explosievenopsporing.nl voor meer informatie.

Veilig Omgaan met Explosieve Stoffen

Stichting VOMES

Het opsporen van Ontploffbare Oorlogsresten mag op grond van art. 4.10 van het Arbobesluit alleen plaatsvinden door bedrijven die hiervoor gecertificeerd zijn volgens het Certificatieschema opsporen ontploffbare oorlogsresten. Certificatie van opsporingsbedrijven vindt plaats op basis van het Certificatieschema opsporen ontploffbare oorlogsresten (CS-000). Personen die OO opsporen moeten op grond van het Arbobesluit aan deskundigheidseisen voldoen en geregistreerd zijn.

Stichting VOMES is door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aangewezen als stichting die het registratie- en certificatiesysteem beheert voor organisaties en personen binnen het OO-werkveld.

Kijk op www.vomes.nl voor meer informatie en voor een overzicht van organisaties en personen die bevoegd zijn te werken binnen het OO-werkveld.